

PREZENȚA ȘI REPREZENTAREA FEMEII ÎN VIAȚA ȘI OPERA LUI CEZAR PETRESCU

The Presence and Representation of Woman in the Life and Work of Cezar Petrescu
Cezar Petrescu was a remarkable figure în Romanian literature, which leads us to believe that he has fully caught the attention of literary critics. However, one aspect of his life, namely the sentimental one, takes a secondary place. Anyhow, this aspect can still be reconstructed from his correspondence and from an appeal to his work. It cannot be left in the shadows, especially since women embodied complex beings, capable of love, but also of destroying destinies.

Key-words: *representation of woman, destiny, correspondence, subordination, prey*

Cezar Petrescu a fost unul dintre scriitorii care au făcut tot posibilul să iasă în evidență. S-a remarcat, printre altele, și prin insistența asupra unor formule, considerate de el captivante, dar criticate în timp: „d-l Cezar Petrescu deschide aceeași zare peste viață, același cer îl boltește peste lumea eroilor săi”². Polemicile cu figuri marcante din istoria literară, precum G. Călinescu sau E. Lovinescu, au asigurat, la rândul lor, popularitatea scriitorului în epocă.

A fost constant interesat de subiecte ce atrag cititorul, a acoperit diverse specii și a demonstrat prin tirajele operelor sale că merită să intre sub lupa criticii literare. Ceea ce s-a și întâmplat. S-a scris mult despre opera și despre viața lui. Cunoaștem detaliat: proveniența sa, studiile, primele publicații, preferințele estetice și chiar și vizitele sale în afara țării. Dar, unde este partea sentimentală a vieții sale? Mihai Gafița, marele exeget și confident al lui Cezar Petrescu, nu numai că nu a dedicat niciun capitol acestei laturi mai puțin abordate din biografia sa, dar a și contribuit la înnegurarea ei, dacă ne este permis termenul prin asociere cu bine-cunoscutul roman *Întunecare*.

În mai 1918, aflat la Mălini, izolat de familie, scriitorul a încercat să se sinucidă. Ducea o viață aspră, dar acest lucru nu-l împiedică să revină la o veche obsesie: jocul de cărți. Pierzând o sumă importantă, va încerca să-și pună capăt zilelor, dar este salvat de soția sa. Conform lui Mihai Gafița, scăparea lui nu a fost Marcela, ci o conjunctură: „numai datorită unei întâmplări a scăpat cu viață”³. Nici motivele episodului tragic, enumerate de istoricul literar: „Vârsta, impulsurile către o viață ușuratică, prieteni interesați”⁴, nu dau de înțeles că acesta ar fi avut o soție, ci, din contră, îi contura un portret al unui bărbat libertin, aflat în căutarea iubirii.

După această introducere cam lungă, dar și necesară, este evident faptul că, deși situată în plan secund, imaginea femeii nu poate fi trecută cu vederea. O recuperăm în special din corespondența sa, din operă și mai puțin din critica literară.

¹ Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău.

² Perpessicius, *12 prozatori interbelici*, București, Eminescu, 1980, p. 196.

³ Mihai Gafița, *Cezar Petrescu*, București, Editura pentru Literatură, 1963, p. 20.

⁴ *Ibidem*, p. 20.

Scrisorile lui Cezar Petrescu, cele mai multe și mai lungi adresate Georgettei, aduc la lumină un alt profil al său. Din bărbatul mândru și chiar incisiv devine un om firav, dispus să se lase pradă sentimentelor. Scrie mult, justifică orice gest care ar lăsa loc interpretărilor și cere semne de reciprocitate:

„Mică Georgetta, iată a treia scrisoare într-o singură zi. Probabil că în toate mințile nu sânt. Dar constatarea mă importă foarte puțin. Mai mult mă importă rezultatul acestei orgii epistolare, cu atât de suspecte recidive în mai puțin de 12 ore.”⁵

La fel cum opera este construită pe șabloane, tot astfel va arăta și corespondența sau preferințele sentimentale. Cele mai folosite apelative sunt: „mică” însoțit de nume sau „mică și dragă”. Este evident că scriitorul era atras de tinere, chiar și atunci când vârsta lui o depășește cu mult pe cea a iubitei.

Omul constantelor nu putea să se limiteze doar la șabloanele din operele literare sau la formulele de adresare menționate anterior. El păstrează un tipar și în ceea ce privește etapele relaționării cu iubirile sale. La început le sufocă prin toată atenția, remarcată la nivelul numărului mare de scrisori și al fluxului de formulări siropoase, pe care le vom întâlni sub diverse forme și la personajele subjugate de femei: a se vedea Dan din *Baletul mecanic*, Muțu Leonardescu din *Baletul mecanic* și chiar Lalu Măldărescu din *Adăpostul Sobolia*. După ce obține confirmarea că este un sentiment reciproc, începe să uite să răspundă scrisorilor, este concis și se cufundă iar în scrisul său. Pare că se apropie, din acest punct, mai degrabă, de atitudinea neîsufletească a femeilor înveninate.

Conturând astfel trecerea în planul literar, vom observa că femeia pare că poate fi redusă la un simbol: păianjenul, privit, conform *Dicționarului de simboluri* coordonat de Jean Chevalier și Alain Gheerbrant, ca: „stăpân al sorții”⁶. Aceasta are puterea de a distruge destinele și de a-l dirija, ca pe o marionetă, pe cel ce apare în drumul său. Tiparul femeii, care are capacitatea de a suprima puterea partenerului, se regăsește în numeroase titluri cezarpetresciene.

Una dintre novicele concretizări ale ideii menționate poate fi urmărită în nuvela *Adevărata moarte a lui Guynemer*, unde celebrul aviator, creator de legende, ajunge să fie înghițit, nu de cer, așa cum au ilustrat-o zvonurile, ci de o tânără. Ea alege pentru amândoi izolarea și-și transformă partenerul într-o fantoșă: „chircit la înfățișare și prea îndată stins de puteri”⁷. Îi imprimă ideea că salvarea sa a stat în mâinile ei și îi subordonează orice gest. Convingătoare este și scena în care Guynemer poate vorbi cu un străin abia după ce ea îi dă acordul.

Cezar Petrescu nu se limitează la a sugera puterea devastatoare a femeii, ci o va preciza fără ocoliș: „femeia și creația sunt incoruptibile; femeia degradează viața spirituală, îți devoră timpul, îți intră în sânge ca o otravă subtilă, te acaparează și te țintuiește într-o existență brută”⁸. Pasajul extras din *Somnul* reprezintă concluzia soțului Cordeliei, chinuit de visele femeii care izbutește să-l ruineze fără eforturi, prin simplele mărturisiri ale fanteziilor ce o cuprind în timpul odihnei.

⁵ Dumitru Vacariu, Lucian Vasiliu, *Cezar Petrescu. Georgetta (epistolar inedit)*, Iași, Junimea, p. 42.

⁶ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dictionar de simboluri*, București, Artemis, 1994, p. 685.

⁷ Cezar Petrescu, „Adevărata moarte a lui Guynemer”, în *Omul din vis*, București, Minerva, p. 383.

⁸ Cezar Petrescu, „Somnul”, în *Omul din vis*, ed. cit., p. 301.

Sunt doar două exemple, apărute în 1927, după ce prima soție, pe care sora lui o va considera singura iubire, îi moare, iar de a doua divorțează după mai puțin de un an. De unde își extrage seva? I se reproșă, pe bună dreptate, de cele mai multe ori, că este legat în mod exagerat de realitate. Dar nici Marcela, cea dintâi soție și mama copiilor săi, și nici Coca nu au putut fi imaginea unei femei manipuloare. Să-și fi dorit Cezar Petrescu o femeie dominantă în viața sa, în schimbul celor două tinere care l-au iubit umil?

Dalila, din romanul *Oameni de ieri, oameni de azi, oameni de mâine*, apărut în 1955 este cu siguranță credibilă, raportându-ne la experiența căpătată între timp de scriitor. Femeia se impune, îi ia din verva cu care denunța furturile lui Emil Sava și reușește să ucidă orice urmă de bărbăție a lui Milu Miloteanu, a se remarca și numele-i predestinat subjugării. Apare în perioada în care este căsătorit cu Florica Jianu, cea din urmă soție, pe care o întâlnește după alte două experiențe ratate cu Georgeta Ciocâlteu și Ecaterina Bonache.

Sigur, nu este o condiție ca viața să dicteze autorului caractere, dar în cazul lui Cezar Petrescu știm că există o relație strânsă între realitate și literatură. Redacția a reprezentat multă vreme un spațiu în care intrau oameni și ieșeau personaje, el însuși mărturisind că: „n-am conținut nicio clipă a înregistra și a analiza”⁹.

Angela cu ochi de azur este și ea recunoscută pentru puterea de a dicta bărbaților. Are puterea de a duce la faliment un mare bancher, de a-i înnebuni pe cei ce nu reușesc să ajungă la ea și de a destrăma căsnicii. Dan, tânărul care cade în capcana ei, devine o *marionetă* care trăiește după cum dictează ițele ei:

„privirea Angelei m-a străpuns ca o lance și răsul pe buze mi-a înghețat. Ah! Știau să privească și altfel ochii ei de azur; iar eu când am rezistat vreodată, bății poruncitoare din vârful pantofului? De unde mai găsisem nesimțirea și curajul să râd? Aveam de ales. Măine nu-mi rămânea decât să plec, cu boarfele mele, ca un servitor alungat, dacă nu eram vrednic să îndeplinesc pentru Angela cu ochi de azur nici atât!”¹⁰

Se remarcă așadar următoarea schemă: personajul feminin este unul care atrage, cucerește bărbatul și îl prinde în plasa lui. Odată deținut, acesta va fi nevoit să îndeplinească voințele ei, nu pentru a scăpa de nimicirea ursită, ci pentru a se bucura de prezența ei până la momentul ruinării.

Am lăsat-o la final pe Alina Gabor, protagonista romanului *Greta Garbo*, fiind de departe personajul care ilustrează cel mai bine tiparul femeii special construite pentru a distruge destine. Ceea ce o deosebește de restul personajelor feminine amintite este motivul pentru care nimicește:

„fiindcă viața a ucis ceva în ea, va ucide și ea de acum, ca o insectă veninoasă, tot ce va întâlni în viață cald, pur și bun; tot ce viața mai păstrază luminos ca să sfârșească într-aceeași cloacă. E o răzbunare aceasta ca oricare alta. O răzbunare pe viață.”¹¹

Înainte ca fatalitatea să o îngenuncheze, Alina Gabor decide că vrea să devină o vampă și să întoarcă veninul spre cei ce au vrut să o domine. Renunță la orice

⁹ Cezar Petrescu, *Însemnări de călător. Reflecții de scriitor*, București, Cartea Rusă, 1958, p. 159.

¹⁰ Cezar Petrescu, *Baletul mecanic*, București, Minerva, 1975, p. 201.

¹¹ Cezar Petrescu, *Greta Garbo*, Craiova, Crisadi, 1992, p. 21.

reminiscentă a demnității, își sacrifică inocența, asigurându-se astfel că nimic nu o mai împiedică în a-i năruși pe cei ce rânvesc la adevărata Greta Garbo:

„Nu opuse nici o împotrivire, când brațele lungi păroase, de cimpanzeu, o înălțară purtând-o spre patul cu așternutul desfăcut. Nici măcar nu închise ochii, ca să nu vadă fața congestionată, plecată deasupra ei, venele frunții umflate, cu obrazul spongios, cu obrazul în formă de bulb... Ea trebuia să vadă, să-i rămână întipărită în amintire noaptea aceasta cu toate amănuntele hidoase – întipărite în minte și în simțuri”¹².

În plan profesional, publicarea romanului *Greta Garbo* coincide cu o perioadă înfloritoare din parcursul lui Cezar Petrescu. Fusesse distins cu „Premiul Național pentru literatură”, apar și alte titluri importante din inventarul operelor sale. În plan personal, îl vedem cum, sfios, caută atenția Georgettei:

„Când am mai fost oare atât de timid? de stângaci cu mine însumi, cu ceea ce vreau să spun, chiar când mă aflu ca acum, în fața foilor de hârtie, într-o dimineață atât de pustie ca aceasta, când toți dorm încă și când nu găsesc cuvinte proaspete, neuzate, nedemonetizate, ca să-mi gem singurătatea? Dacă ai ști! Dacă aș ști că nu râzi!”¹³.

Deși încercăm să înțelegem direcția clară a lui Cezar Petrescu, este destul de dificil, mai ales că nici el nu-și pricepe întotdeauna alegerile. I se plânge Georgettei că este singur, deoarece încerca să o convingă de sentimentele sale, dar motivul pe care îl va invoca drept cauză a despărțirii de Coca este: „un sofism al meu de instinct, mijlocul să reviu celibatului [...] Nu este aceasta o dovadă a singurătății de care uneori mă plâng, dar pe care o caut?”¹⁴

Presupunerile pot continua, alimentate fiind tot de mărturisirile autorului, recuperate din scrisori. Îi spune Georgettei: „Despărțirile sunt literatura mea. De unde-au invadat și în viață? Unde au să mă ducă?”¹⁵, după care adaugă „minunea cea mare ar fi fost să iubesc eu”¹⁶. Cele două secvențe ne conduc la ideea că a intuit impactul dramatismului în rândul cititorilor și l-a transformat într-un atu.

Este evident, scriitorul nu este adeptul drumului drept. Pornește pe o cale, apoi se răzgândește și se întoarce, ca în final să o ia de la capăt. Va avea două direcții dominante în raport cu femeia: pe de o parte, o va contura ca pe un păianjen femelă care își devorează prada în universul literar, iar pe de altă parte, va alege o femeie, pe care am putea-o numi chiar fată, dacă ținem cont de vârsta preferată, care să se sacrifice de dragul iubirii, în ceea ce privește planul personal.

BIBLIOGRAFIE

- Bălu, Ion, *Cezar Petrescu*, București, Albatros, 1972
Chevalier, Jean; Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri*, București, Artemis, 1994
Gafița, Mihai, *Cezar Petrescu*, București, Editura pentru Literatură, 1963
Ionescu, Ștefan, *Corespondența lui Cezar Petrescu*, Cluj-Napoca, Dacia, 1986
Perpessicius, *12 prozatori interbelici*, București, Eminescu, 1980

¹² *Ibidem*, p. 222.

¹³ Dumitru Vacariu, Lucian Vasiliu, *Cezar Petrescu. Georgetta (epistolar inedit)*, ed. cit., p. 9.

¹⁴ Ștefan Ionescu, *Corespondența lui Cezar Petrescu*, Cluj-Napoca, Dacia, 1986, p. 32.

¹⁵ Dumitru Vacariu, Lucian Vasiliu, *Cezar Petrescu. Georgetta (epistolar inedit)*, ed. cit., p. 12.

¹⁶ *Ibidem*, p. 59.

Petrescu, Cezar, *Baletul mecanic*, București, Minerva, 1975

Petrescu, Cezar, *Greta Garbo*, Craiova, Crisadi, 1992

Petrescu, Cezar, *Însemnări de călător. Reflecții de scriitor*, București, Cartea Rusă, 1958

Petrescu, Cezar, *Omul din vis*, București, Minerva, 1989

Stancu, Horia, *Cezar Petrescu*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1957

Vacariu, Dumitru, Vasiliu, Lucian, *Cezar Petrescu. Georgetta (epistolar inedit)*, Iași, Junimea, 1998